

että se viihtyy rivien välissä". Tolstoi aloittaa Anna Kareninan väittämällä, että "kaikki onnelliset perheet muistuttavat toisiaan, jokainen onneton perhe on onneton omalla tavallaan". Ehkä käsiteltävien teemojen on oltava sopivasti kipeitä, riittävän askarruttavia, jotta ylipäätään tulee kirjoittaneeksi elämästään. Rajusti tyrmääviin kokemuksiin taas harva tohtii tarttua, ja silloin saattaa päiväkirjakin vaieta. Sitä paitsi, onko laisinkaan sellaisia lähisuhteita, joihin ei liittyisi kipeitä muistoja? Jospa ne ovat väistämätön osa lapsuutta ja vanhemmuutta. Lapsen ja vanhemman suhde on tuskin vähemmän konfliktierkää

kuin parisuhde. Kumpikin suhderakenne näyttäisi olevan sekoittuneiden tunteiden otollista maaperää.

Omaelämäkerronnassa viljellään elämästä kertomisen taitoja. Mahdollisuus niiden monipuoliseen harjaanuttamiseen pitäisi olla osa elämänpituista koulutusta, osa kansalaistaitojen kehittämistä. "Vanhemmat ja lapset" löytää varmasti runsaasti kiinnostuneita lukijoita. Se tarjoaisi kelpo materiaalia mm. vanhempain neuvontaan ja valmennukseen tuomalla esiin vaihtoehtoisia ja koettuja näkökulmia verrattuna kasvatusoppaiden kuinka asioiden tulisi olla -ohjeisiin ja ehkäpä ylykseen

tutkiskella omia suhteita vanhempiin. Aila Meriluoto on ehdottanut, että jokaisen ihmisen tehtäviin tulisi kuulua jälkeläisten vapauttaminen omista kauhuista. Tässä tehtävässä on olennaista perata suhdetta edelliseen sukupolveen sukupolvesta toiseen.

MARJATTA BARDY

J. P. ROOS &
ANNA ROTKIRCH (TOIM.)
VANHEMMAT JA LAPSET
SUKUPOLVIE
SOSIOLOGIAA
TAMPERE: GAUDEAMUS,
1997
263 s.

PÄIHDEHUOLLON AITIOPAIKALLA

Ei ole kovin tavallista, että päihdehuollon työntekijä pääsee kokemaan alan toimintaa toiselta puolelta, asiakkaana tai potilaana. Jotkut asiakkaat tosin myöhemmin kouluttavat itsensä työntekijöiksi, mutta harvemmin tapahtuu toisin päin. Kun tähän yhdistelmään liittyvät perinpohjainen akateeminen oppineisuus ja ennen kaikkea kiinnostus siihen, mistä oikein on kysymys, syntyy pätevää ja ajatuksia herättävää jälkeä.

Seppo Toiviainen osallistui sisäلتä päin kahden laitoksen, Tervalammen ja Kalliolan, toimintaan asiakkaana, edellises-

sä myös työntekijänä, vuosina 1989–94. Huolellinen päivittäinen kirjanpito "pääkirjaan" antoi vankan aineiston tarkastella laitosten todellisia käytäntöjä ja kurkistaa virallisten esitteiden ja normistojen taakse. "Pääkirja" ei aukene vain yksityiskohtaisena kronologisena selostuksena, vaan se antaa mahdollisuuden tarkastella kyseisten laitosten ja laajemminkin päihdehuollon piileviä ideologioita ja taustakäsityksiä, jopa sen yhteiskunnallisia kytköksiä.

Moni tieteelliseen kaapuun puettu fakta osoittautuu myytiksi ja joskus myös päinvas-

toin: myyteistä tulee faktoja siinä mielessä, että ne näyttävät toimivan. Kyseenalaisiksi joutuvat erityisesti raitistumisprosentit. Jos Kalliolan – ja sen esikuvan Minnesota-mallin – toipumisprosentit otettaisiin todesta, jopa neljä viidestä Kalliolan myllyhoidon läpikäyneestä olisi vuoden kuluttua raittiina. Näitä toistakymmentä vuotta sitten Suomessakin markkinoituja lukuja on sittemmin jouduttu vähitellen tarkistamaan, kun kotimaiset seurantalutkimukset ovat tuoneet tulokset huomattavasti maanläheisemmiksi. Kirjoittaja asettaa koko prosenteilla lei-

kittelyyn – ja etenkin niiden käytön markkinointitarkoituksiin – aiheellisesti kyseenalaiseksi.

Mutta kirja on paljon muutakin kuin tuloskriittikkä. Ennen kaikkea se on osallistuvaa havainnointia parhaimmillaan.

Tervalammen huoltolaitos oli vielä viime vuosikymmenen vaihteessa melkoisen vanha-kantainen laitos, johon pääkaupungin huono-osaiset juopot koottiin päihitteettömään ilmapäiriin. Siellä Toiviainen kuitenkin kohtasi ”kuivan juoppokulttuurin”, jonka käytännöt olivat kuin viinattomasta kapakkayhteisöstä. Mistä olisi pitänyt löytyä yhteisöllistä solidaarisuutta, siellä olikin privaattia egoismia. Ei kuitenkaan susia susien joukossa, vaan sitä, mitä Pasi Falk ja Pekka Sulkunen kutsuvat tyhjäksi solidaarisuudeksi. Päivällä tehtiin kvasipalkkatyötä, vapaa-aikana oltiin sananmukaisesti jouten.

Jos Tervalampi oli vanhanai-kainen työlaitosperäinen huoltola, Kalliola edusti 80-luvun alussa rytinällä Suomeen tullutta amerikkalaismallista yksikköä. Vertailussa usein unohdetaan, että asiakkaat täällä ovat uscimmiten keskiluokkaisia työssä käyviä perheellisiä miehiä, joilla on asunto ja yleensä sosiaaliset asiat kunnossa, mitä ei todellakaan voinut sanoa Tervalammen asukkaista. Työtapa oli ryhmää, opiskelua ja kirjallisia harjoituksia aamusta iltaan, ja tietenkin AA:n hengessä. AA olikin se vapaaehtoinen pakko tai pakollinen vapaaehtoisuus, josta kaikki lähti ja johon kaikki palasi. Koko järjestelmä oli AA-laisuuden läpituunkema. Vapaita keskustelujakin käytiin, mutta harhaoppisuudesta

palautettiin ruotuun, koska kaikki toiminta oli alkoholisiin hoidolle alisteista. Neljäs viikossa ehti potilaiden kesken vakiintua kuitenkin keskinäinen solidaarisuus. Hoidon perimmäisenä tarkoituksena oli saada heidät kiinnittymään pysyvästi AA:han.

Kriittisistä huomioista ja pisteliäistäkin arvioinneista huolimatta Toiviaisella on ymmärtävä ja myönteinen asenne moniin ilmiöihin niin Tervalammella kuin Kalliolassakin. Tällaiseen onnistuneeseen osallistuvaan havainnointiin pääsee ainoastaan ennakkoluulottomalla asenteella, jossa esiymmärrys muuttuu vähitellen ymmärrykseksi ja alun vieraus loppuajan tuttuudeksi sosiaalisine suhteineen asiakaskunnassa. Monivuotinen toiminta Tervalammella terapeutina on rikastanut näkemystä.

Kokemukset laitoksista ovat olleet vain materiaalia arvioida juoppokulttuurin olemusta ja juoppoihin (tai alkoholisteihin) kohdistuvia hoitotoimenpiteitä. Päihdehuollon eri menetelmät on usein epämääräisesti johdettu itse ilmiön luonteesta, minkä vuoksi työntekijän toimenpiteet muistuttavat hakuumuntaa. Yrittämättä antaa patenttiratkaisua menetelmätasolla Toiviainen palaa tuoreesti (!) leontjevilaiseen toiminnan teoriaan. Hän käy läpi alalla vallitsevia ”ikoneita”, esimerkiksi ns. Jellinekin hevosenkenkää, sukupuumallia ja ”Turmiolan Tommia”. Alkoholismin syissä onkin voittopuolisesti tuijotettu tällaisiin kausaalimalleihin, tuijotettu menneisyyteen. Jospa ”syyt” löytyvätkin motiiveista ja tavoitteista – tai pikemminkin niiden puuttumisesta. Juominen muuttuu alkoholistiseksi,

kun keinosta tulee päämäärä, tavoite sinänsä.

Kirjan loppupuolella korostuikin vapaa-ajan kategoria juoppokulttuurin determinoinavana, läpituunkavana ominaisuutena. Tervalammen ”joutenolo” muuttuu vapaa-ajaksi sosiaalisissa juomaringeissä, ”kantapöydissä”, ”kabineteissa” ja ”leireissä”, jotka kuvaavat juomayhteisöjen sosiaalista hierarkiaa. Viime kädessä kyse ei ole vain ihmisen ja pullon suhteesta, vaan läpituunkavasta juoppokulttuurista, joka kätkee tämän suhteen sisäänsä.

Voidaanko juoppokulttuuri murtaa? Toiviaisen vastaus on myönteinen. Hän ei lähde miettimään päihdetyöntekijöiden panosta. Mutta hän ei myöskään vannominkään erityisen menetelmän nimiin. Tärkeää on intuitio, ymmärtäminen, solidaarisuus. Juopot eivät nouse barrikadeille, heitä ei näy Arkadianmäellä, heistä ei muodostu kumouksellista potentiaalia. Vastarinta on kääntynyt itseensä päin, vaikka kuinka kapakkapuheissa uhoiltaisiin. Niin kauan kuin toiminnan kohde ja motiivi on pullo, mitään ei synny. Hyvää tarkoittava iänikainen viinasta puhuminen saattaakin vain vahvistaa juoppokulttuuria. Mikä neuvoksi päihdetyöntekijöille, miten laitosten toiminta-ajatusta olisi kehitettävä?

Laitoksissa kyllä käsitellään melkein kyllästymiseen asti vapaa-ajan ongelmaa – mitä viinan tilalle, jos en joisi. Kun pullo on kuitenkin ollut vapaa-ajan toiminnosta ylivoimainen ykkönen, puheissa on usein tyhjän retoriikan sävy. AA oheistoimintoineen on tietenkin yksi ratkaisu, mutta mitä tehdä, jos AA ei kerta kaikkiaan tunnu sopivan?

Pitäisikö asiakkaille markkinoida tennistä, vuorikiipeilyä, viulunsoittoa, bodausta? Vai rakastumista tai uskoontuloa, kuten vanhat fraasit suosittelevat? Varsinkin syrjäytyneimpien kohdalla tällaiset ehdotukset tuntuvat melkein irvokkailta. Jokaisen on kuitenkin löydettävä oma motiivivoitteensa, idea, jonka suuntaan voi lähteä toimimaan pienin askelin. Mutta kun tulevai-

suutta ei ole, vaihtoehdot ovat joko tulevaisuus ja pullo tai tulevaisuus ja "ei-pullo". Kumpikaan ei erityisesti houkuttele.

Mutta tässä astuu kuvaan Toiviaisen peräämä päihde-

huollon "taide". Ei menetelmiä, ei temppuja, ei ainoaa oikeaa toimintatapaa.

Vaikeaako? Kyllä, sitä se on.

ILKKA HALONEN

SEPPO TOIVIAINEN
KANTAPÖYDÄN IMU
JUOPPOKULTTUURI VALINTANA JA PAKKONA
HÄMEENLINNAN: HANKI JA JÄÄ, 1997
152 s.